

AHVÂZÎ, Hasan b. Ali

(حسن بن علی الأهوازی)

Ebû Alî Hasen b. Alî b. İbrâhîm
b. Yezdâd el-Ehvâzî
(ö. 446/1055)**Kıraat, hadis ve kelâm âlimi.**

İbn Yezdâd adıyla da tanınır. Hayatı hakkında kaynaklarda bulunan pek az bilgiye göre 360 (971) veya 362 (973) yılında Ahvaz'da doğdu. İlk tahsilini burada yaptıktan sonra 391'de (1001) Dimaşk'a göç ederek oraya yerleşti. Bağdat ve Mısır'a seyahatler yaptı. Ahvaz'da Muhammed b. Muhammed b. Fîrûz'dan Kâlûn kıraatını, Muhammed b. Ahmed eş-Şenebûzî, Ebû Hafs el-Kettânî ve daha başkalarından da diğer kıraatleri okudu. Bağdat'ta Nasr b. Ahmed el-Mürçî, Muâfî el-Cerîrî, Ebû Hafs el-Kettânî, Ebû Bekir İbn Ebû'l-Hadîd ve Abdülvehhâb el-Küllâbî'den hadis okudu. Kendisinden hadis nakledenler arasında Abdürrahîm el-Buhârî, Abdülazîz el-Kettânî, Nasr el-Makdisî, Ebû'l-Kâsım en-Nesîb ve Ebû Sa'd b. Tüyûrî gibi hadisçiler bulunmaktadır. Henüz hocalarından bazıları hayatta iken sonra Şam'da kıraat okutmaya başlamış, Ebû Alî Gulâm el-Herâs, Ebû'l-Kâsım el-Hüzelî, Ebû Nasr Ahmed b. Ali ez-Zeynebî ve Ebû'l-Kâsım Abdülvehhâb el-Kurtubî gibi tanınmış kıraat âlimleri kendisinden faydalanmıştır. Ahvâzî Dimaşk'ta vefat etti (4 Zilhicce 446/6 Mart 1055).

Hadis ve fıkıh alanındaki otoritesi, güvenilirliği tartışılabilir. Hatta İbn Tağrîberdî'ye göre (bk. *en-Nücûmü'z-zâhire*, V, 56) vefatından sonra Şam'da ondan daha üstün kıraat üstadı yetişmemiştir. Bununla birlikte İbn Asâkir, Sâlimiyye mezhebi mensupları arasında saydığı Ahvâzî'nin kıraat ilmine dair verdiği bilgilere de güvenilemeyeceğini ileri sürmüş, ayrıca kendisini Müşebbihe, Mücessime ve Haşviyye gibi Ehl-i sünnet dışı fırkalardan olmakla itham etmiştir (bk. *Tebî'nü kezîbî'l-müfterî*, s. 364-371). Ahvâzî eserlerinde Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'yi tenkit ederek Eş'arî'nin görüşünün aksine ehl-i bid'atın tövbesinin kabul edilmeyeceğini iddia etmiş ve Âl-i İmrân sûresindeki iki âyeti (3/90-91) bu iddiasına delil göstermişse de söz konusu âyetlerde ehl-i bid'attan bahsedilmeyip yalnızca "inandıktan sonra yine kâfir olan ve küfürde aşırı gidenlerin tövbelerinin kabul edilmeyeceği" belirtilmiştir.

Eserleri. Kaynaklarda yer alan ve çoğu kıraat ilmiyle ilgili olan eserleri şunlardır: 1. *et-Teferrûd ve'l-ittifâk beyne'l-Hicâziyyîn ve's-Şâmiyyîn ve ehli'l-'İrâk* (bk. Kehhâle, III, 247). 2. *el-Vecîz fi'l-kırâ'âti's-şemâniyye*. 3. *Kırâ'âtü'l-Hasani'l-Başrî ve Ya'küb*. 4. *Kırâ'âtü İbn Muhayşın*. 5. *el-İknâ' fi'l-kırâ'âti's-şâzze* (bu eser Ebû'l-iz el-Kalâni-sî'ye de nisbet edilir). 6. *en-Neyyirü'l-celî kırâ'âtü Zeyd b. 'Alî*. 7. *el-Beyân fi şerhi' ukûdi ehli'l-îmân*. Akaide dair hacimli bir kitap olduğu bildirilen bu eserde, Hz. Peygamber'in, Allah'ı kırmızı bir deve üzerinde olduğu halde Arafat'ta gördüğüne ve buna benzer bazı konulara dair mevzû hadislerle yer verildiğinden, müellifi kelâmcıların şiddetli tenkit ve hücumlarına uğramıştır (bk. Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVIII, 15). 8. *Mesâlibü İbn Ebî Bişr el-Eş'arî*. Mu'tezile, Muattıla ve *zenâdika**ya yardım etmekle suçladığı Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin hatalı saydığı görüşlerini tenkit etmek için yazdığı eserdir. İbn Asâkir, Eş'arî'ye yöneltilen bu tenkitleri *Tebî'nü kezîbî'l-müfterî* adlı eserinde cevaplandırıp reddetmiştir (s. 364-420). 9. *el-Fevâ'id ve'l-kalâ'id (el-Fevâ'id ve'l-avâ'id)*. Kâtip Çelebi'nin bu adlarla zikrederek hem Ebû'l-Hasan el-Ahvâzî'ye hem de Ebû Ali el-Ahvâzî'ye nisbet ettiği (bk. *Keşfü'z-zunûn*, II, 1303) bu eserler Süleymaniye Kütüphanesi'nde *Ferâ'idü'l-avâ'id* (Lâleli, nr. 1582) ve *Kalâ'idü'l-ferâ'id* (Aşofoya, nr. 1665) adlarıyla ayrı ayrı kayıtlı olup bunlardan ilki fişlerde Ebû Ali el-Ahvâzî'ye ait olarak kaydedilmişse de eserin ona ait olması imkânsızdır. Çünkü yazmanın başında ve sonunda müellifine dair bir bilgi bulunmadığı gibi tefsir ile hadislerden derlenen ve âyetlerin hurûfî izahlarını ihtiva eden eserde Ahvâzî'nin vefatından sonra yaşayan Gazzâlî (ö. 505/1111), İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201) ve Kurtubî'den (ö. 671/1273) nakiller yer almaktadır. *Kalâ'idü'l-ferâ'id* adlı eserin ise Ebû'l-Hasan b. Hasan el-Ahvâzî'ye ait olduğu yazmada açıkça belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Asâkir, *Tebî'nü kezîbî'l-müfterî* (nşr. M. Zâhid Keşverî), Dimaşk 1347 — Beyrut 1399/1979, s. 364-420; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebe'*, IX, 34-39; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVIII, 13-18; a.mlf., *Mizânü'l-îtidâl*, I, 512-513; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 221-222; İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, Kahire 1956 — Kahire 1383/1963, V, 56-57; *Keşfü'z-zunûn*, I, 140, 211; II, 1303, 1322, 1323, 2004; *Hediyetü'l-'arîfin*, V, 275; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, III, 247.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

AHYÂR

(أخيَار)

Tasavvufta, dünyanın düzenini sağladıklarına inanılan ricâlül-gayb zümrelerinden birine verilen ad.

Ahyârın sayısı ve görevleri çeşitli kaynaklara göre farklılıklar gösterir. Bu konuyla ilgili olarak nakledilen, fakat sıhhat derecesi şüpheli olan hadislerde ahyârın sayısının yedi veya üç yüz olduğu rivayet edilmiştir. Bu hadislerle göre *abdâl** Şam'da, *nücebâ** Yemen'de, ahyâr ise Irak'tadır. Her asırda mutlaka mevcut olan ahyâr yeryüzünde durmadan seyahat eder. Ahyârî memnun etmek veya kızdırmak, Allah'ın rızasına veya gazabına sebep olacağı için onlara hizmet etmekten geri durmamak lâzımdır. Hücvîrî'ye göre sayıları 300 olan ahyâr, yeryüzündeki bütün meseleleri halledip karara bağlama yetkisine sahiptir. Hücvîrî'nin ahyâr konusunda verdiği bu bilgiler Câmî tarafından aynen tekrarlanmıştır. Ahyâr bazı kaynaklarda *ricâlül-gayb**ın başka bir zümresi olan *ebrâr** ile bir tutulmuş ve ahyâr ile ebrârın sayıları genellikle yedi olarak kabul edilmiştir. Bu yedi sayısından hareket edilerek bunların halk kültüründe ve tasavvuf çevrelerinde "heft-ten" (yediler) olarak tanınan grupla da aynı oldukları ileri sürülmüştür. Bundan başka "yediler" in Ashâb-ı Kehf olduğu söylenmişse de ahyâr her yerde bulunabilme özelliği dolayısıyla onlardan ayrılır. Ahyârdan olan velîlerin her birine Hasan ismi verilir. Kuzey Afrika halkı arasındaki tasavvuf anlayışına göre 300 velîden meydana gelen ahyâr, ricâlül-gaybın başka bir zümresi olan *nükabâ** ile aynıdır.

İbnü'l-Arabî ricâlül-gaybı sınıflandırırken ahyârın sayısının tesbit edilemeyeceğini söyler. Ona göre ahyârın sayısı değişse de yeryüzünde daima varlığı devam eder. İbnü'l-Arabî bu konuda Kur'an-ı Kerim'in Sâd sûresindeki âyeti (38/47) delil olarak gösterir. Ancak bu âyetteki "ahyâr" kelimesinden ricâlül-gaybın bir zümresini anlamaya imkân yoktur. Zira buradaki ahyâr, 45. âyette adları anılan İbrâhim, İshak ve Ya'küb'un da dahil olduğu peygamberleri tavsif için kullanılmıştır.

Ahyâr, Necmeddîn-i Kübrâ'nın *Uşûl-i 'Aşere* adlı eserinde bir tasavvuf cereyanı olarak ele alınmış ve tarikatlar tarîk-i ahyâr, tarîk-i ebrâr, tarîk-i şüttâr olmak üzere üçe ayrılmıştır. Bunlardan ahyâr tariki, çok ve devamlı ibadet et-